BEATA KUDŁACIK^{A, D, F}, MAŁGORZTA FRAS^{A, D, F}, TOMASZ ILCZAK^B,
MICHAŁ ĆWIERTNIA^C, BOGUSŁAWA RYS^E

Uwarunkowania wyboru zawodu ratownika medycznego

Conditions of Occupational Choice of Paramedics

Katedra Pielęgniarstwa i Ratownictwa Medycznego, Wydział Nauk o Zdrowiu, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała

A – koncepcja i projekt badania; B – gromadzenie i/lub zestawianie danych; C – analiza i interpretacja danych; D – napisanie artykułu; E – krytyczne zrecenzowanie artykułu; F – zatwierdzenie ostatecznej wersji artykułu

Streszczenie

Wprowadzenie. Wybór zawodu i wyobrażenie o nim to dla młodego człowieka, stojącego na początku swojej drogi życiowej, niełatwe zadanie. Oczekiwania względem realizacji planów życiowych i zawodowych są w znacznej mierze determinowane przez wpływ rodziców, dotychczasowy proces wychowania i nauczania oraz własne obserwacje, oceny i istniejące w społeczeństwie stereotypy. Wybranie zawodu zgodnie z oczekiwaniami oraz wyobrażeniami daje możliwość samorealizacji, spełnienia oraz pełnej satysfakcji i chęci dalszego rozwoju warsztatu zawodowego.

Cel pracy. Rozpoznanie determinantów wyboru zawodu ratownika medycznego wśród absolwentów kierunku ratownictwo medyczne na Wydziale Nauk o Zdrowiu Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.

Materiał i metody. Badanie przeprowadzono wśród 80 absolwentów licencjackich studiów, którzy ukończyli kierunek ratownictwo medyczne na Wydziale Nauk o Zdrowiu ATH w Bielsku-Białej w latach 2012–2013. Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny przeprowadzony z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza ankiety.

Wyniki. Zawód ratownika medycznego daje zdecydowanej większości respondentów satysfakcję ze świadczenia stałej pomocy i opieki ludziom – 81% oraz pozwala na łagodzenie i zmniejszanie cierpienia ludzi chorych – 80%. Zmusza ponadto do stałego pogłębiania wiedzy – 98,7%. Wyboru tego samego kierunku ponownie dokonałoby 82,5%, a 17,5% rozpoczęłoby inne studia. Pracę w zawodzie ratownika deklarowało 72,5% ankietowanych, a tylko 27,5% myśli o zmianie zawodu. Gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji i doskonalenia zawodowego wyraziła zdecydowana większość – 75%.

Wnioski. O wyborze zawodu ratownika medycznego decydują głównie motywy o charakterze autotelicznym. Absolwenci studiów kierunku ratownictwo medyczne planują znalezienie pracy na terenie kraju (Piel. Zdr. Publ. 2016, 6, 2, 137–142).

Słowa kluczowe: ratownik medyczny, kwalifikacje zawodowe, wybór zawodu.

Abstract

Background. The choice of an occupation and imagining what it would entail is not an easy task for a young person beginning their adult life. Expectations regarding the fulfillment of life and professional goals are to a large extent determined by parental influence, upbringing and educational processes and the person's own observations, judgments and stereotypes existing in the society. Choosing a profession according to expectations and the perception of it gives the opportunity of self-fulfillment, the feeling of accomplishment and full satisfaction as well as a desire to further develop professional competence.

Objectives. The purpose of this survey was to identify the indicators determining the choice of a paramedic profession.

Material and Methods. The survey was conducted on a group of 80 graduates of undergraduate studies at the Faculty of Emergency Medical Services in the Department of Health Sciences at ATH in Bielsko-Biała, conducted between 2012 and 2013, using diagnostic poll and the authors questionnaire as the survey methods.

Results. For the vast majority of responders, paramedic occupation is a profession that gives satisfaction from providing continuous help and care to people (81%) and which gives the opportunity to ease and reduce the suffering of sick people (80%). It also forces the employee to constantly deepen their knowledge (98.7%). 82.5% of responders would choose again the same faculty, while 17.5% would make another choice. 72.5% declared intention to work

as a paramedic and only 27.5% consider changing the profession. A decisive majority (75%) declared the readiness to upgrade their qualifications and take part in in-service training.

Conclusions. Autotelic motives dominate among the reasons for the choice of the paramedic profession. The graduates of medical rescue studies plan to find employment in their own country. (*Piel. Zdr. Publ.* 2016, 6, 2, 137–142).

Key words: paramedic, professional competences, career choice.

Wybór zawodu dla młodego człowieka, podejmującego decyzję dotyczącą swojej dalszej drogi życiowej, nie jest łatwy. Oczekiwania względem realizacji planów zawodowych są w znacznej mierze determinowane przez wpływ rodziców, dotychczasowy proces wychowania i nauczania oraz własne obserwacje, oceny, a także istniejące w społeczeństwie stereotypy.

Zdaniem Parsonsa [1] dzieci w procesie edukacji przechodzą od standardów indywidualnych, egoistycznych stosowanych w rodzinie do uniwersalnych potrzebnych do prawidłowego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie.

Według Durkheima edukacja spełnia ponadto również funkcję socjalizacyjną, przygotowując do wykonywania coraz bardziej wyspecjalizowanych ról zawodowych [1].

Teoria J.L. Holanda opisuje wybór zawodu przez porównywanie własnego „Ja” z percepcją świata zawodów, akceptowania i odrzucania poszczególnych opcji aż do ostatecznego odnalezienia własnej preferencji zawodowej. Podstawą jego teorii są założenia odnoszące się do typów osobowości i modeli środowisk pracy, czynników je determinujących oraz zależności między nimi [1].

Tworzone i odtwarzane przez człowieka ideały stają się w ciągu jego życia punktem odniesienia do postępowania, mimo że nie ma możliwości ich bezpośredniego wyobrażenia. Zrozumienie tych ideałów staje się możliwe dzięki identyfikacji i konceptualizacji popartej doświadczeniem i intuicją [2]. Wybranie zawodu zgodnie z oczekiwaniami oraz wyobrażeniami daje możliwość samorealizacji, spełnienia oraz pełnej satysfakcji i chęci dalszego rozwoju warsztatu zawodowego. Na wybór zawodu wpływają również środki masowego przekazu, które tworzą nie zawsze zgodny z rzeczywistością obraz. Otaczająca rzeczywistość nie ułatwia dokonania tego wyboru. Niestabilność gospodarki i krótkotrwałe umowy o pracę powodują, że młodzież stara się dobrze poznać siebie, swoje predyspozycje i zainteresowania zanim wybierze przyszły zawód [3, 4].

Zawód ratownika medycznego jest prężnie rozwijającą się profesją skupiającą ludzi niosących pomoc osobom w stanie zagrożenia życia. Ratownik medyczny jako profesjonalista spełnia określone wymogi formalne wyznaczone przez pracodawcę oraz kryteria zapisane w Ustawie o Państwowym Ratownictwie Medycznym [5–7]. Na wykonywanie zawodów medycznych ma również wpływ sys-

tem wartości społecznych. W związku z tym zadania i zachowania ratowników medycznych wynikają nie tylko z naukowej wiedzy i zawodowej etyki, ale są także uzależnione od oczekiwań społecznych [8]. Praca zawodowa ratownika polega na dostosowaniu odpowiednich procedur do danej sytuacji. Zawód wymaga stałego poszerzania wiedzy, doskonalenia umiejętności oraz dokumentowania podnoszonych kwalifikacji. W polskich czasopismach rzadko jest opisywany problem rozpoznania determinantów wyboru zawodu ratownika medycznego w przeciwieństwie do innych zawodów medycznych [3, 9].

Celem pracy było rozpoznanie determinantów wyboru zawodu ratownika medycznego wśród absolwentów kierunku ratownictwo medyczne na Wydziale Nauk o Zdrowiu Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono w 2012 i 2013 r. wśród 80 absolwentów studiów licencjackich, którzy ukończyli kierunek ratownictwo medyczne na Wydziale Nauk o Zdrowiu ATH w Bielsku-Białej. Respondenci wyrazili zgodę na udział w badaniu. Wśród badanych przeważały kobiety – 58,7% (n = 47), a mężczyźni stanowili 41,3% (n = 33). Przedział wiekowy badanych wynosił 20–27 lat (ryc. 1).

Osoby biorące udział w badaniach miały wykształcenie średnie ogólnokształcące (n = 60; 75%), policealne (n = 11; 13,7%) oraz średnie zawodowe (n = 9; 11,3%). Miejszem ich zamieszkania było miasto (n = 57; 71,3%), w tym miasto do 25 tys. mieszkańców (n = 22; 27,5%) oraz wieś (n = 23; 28,8%).

W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem autorskiego kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz zawierał pytania o: wiek, płeć, miejsce zamieszkania oraz rodzaj wykształcenia przed podjęciem studiów. W części zasadniczej ankiety umieszczono 18 pytań, z których 2 wielokrotnego wyboru dotyczyły cech charakteryzujących ratownika medycznego oraz czynników wpływających na wybór zawodu. Ankieta zawierała także 8 pytań otwartych, za pomocą których oceniano stan wiedzy i wyobrażenia ankietowanych studentów na temat zawodu ratownika medycznego. Pozostałe pytania jedno-

Ryc. 1. Wiek respondentów

Fig. 1. Respondents' age

krotnego wyboru dotyczyły zmiany opinii o zawodzie pod wpływem studiów oraz własnych planów zawodowych.

W analizie statystycznej wykorzystano arkusz kalkulacyjny Excel 2010. W celu zbadania zależności między zmiennymi użyto testu χ^2 .

Wyniki

W badaniu analizowano wybór studiów ratowniczych. Połowa ankietowanych ($n = 40$; 50,0%) deklarowała świadomy wybór, a druga połowa znalazła się na tych studiach przypadkiem.

Na pytanie: „Co konkretnie skłoniło Cię do wyboru tego zawodu?” ankietowani wybierali odpowiedzi spośród 13 kategorii. Najczęściej za-

znaczaną odpowiedzią była pewność znalezienia zatrudnienia ($n = 80$; 100%), następnie chęć niesienia pomocy innym ludziom ($n = 50$; 62,0%), praca z ludźmi ($n = 24$; 30,0%), zdobycie konkretnego zawodu ($n = 25$; 31,0%), wartości ogólnoludzkie charakterystyczne dla tego zawodu ($n = 17$; 21,0%).

Kolejne pytanie wielokrotnego wyboru dotyczyło cech, jakie powinien posiadać ratownik medyczny. Absolwenci najczęściej wymieniali: umiejętność podejmowania szybkich decyzji ($n = 67$; 83,8%), cierpliwość ($n = 46$; 57,5%) oraz umiejętność współpracy z ludźmi i odpowiedzialność ($n = 44$; 55,0%). Respondenci zaznaczali również empatię ($n = 30$; 37,5%), inteligencję ($n = 33$; 41,3%), odwagę ($n = 26$; 32,5%), stanowczość ($n = 25$; 31,3%), tolerancję ($n = 25$; 31,3%) i serdeczność ($n = 25$; 31,3%) (ryc. 2).

Ryc. 2. Cechy osobowości, jakimi powinien się charakteryzować ratownik medyczny

Fig. 2. Personality traits which should have a paramedic

Ankietowanych poproszono, aby swoimi słowami scharakteryzowali ratownika medycznego. Analiza odpowiedzi nie wykazała różnic istotnych statystycznie w zależności od płci ($p = 0,600$), wieku ($p = 0,997$) oraz wykształcenia ($p = 0,447$). Odpowiedzi respondentów usystematyzowano zgodnie z przewijającymi się stwierdzeniami na 3 podgrupy. Ankietowani przydzieleni do podgrupy A ($n = 22$; 27,0%) uważali, że to prawnie usankcjonowany zawód określony przepisami i ustawami, a osoba go wykonująca ma odpowiednią wiedzę i kompetencje. Respondenci z podgrupy B ($n = 34$; 42,0%) opisali ratownika jako osobę życzliwą, rozsądną oraz odpowiedzialną za życie i zdrowie ludzi, silną psychicznie. Podgrupa C natomiast ($n = 24$; 30,0%) nie potrafiła przedstawić swoimi słowami znaczenia „ratownik medyczny”. Absolwenci poproszeni o opisanie siebie w roli ratownika najczęściej wymieniali ($n = 40$; 50,0%): powołanie, satysfakcję z niesienia pomocy, zdecydowanie i świadome działanie oraz stanowienie części zespołu i podnoszenie kwalifikacji zawodowych. Nie wykazano różnic istotnych statystycznie w odpowiedziach kobiet i mężczyzn ($p = 0,609$), w zależności od wieku ($p = 0,651$) oraz wykształcenia ($p = 0,162$).

Również w pytaniu zamkniętym dotyczącym opinii na temat zawodu ratownika dla zdecydowanej większości ankietowanych był to zawód, który daje satysfakcję z niesienia stałej pomocy i opiekowania się ludźmi ($n = 65$; 81,0%) oraz pozwala na łagodzenie i zmniejszanie cierpienia chorych ($n = 64$; 80,0%). Według większości ankietowanych ($n = 79$; 99,0%) zawód ratownika medycznego zmusza do stałego pogłębiania wiedzy. Znacząca liczba absolwentów ($n = 66$; 82,0%) zgodziła się również z opinią, że ta praca daje możliwości poznania wielu interesujących ludzi (tab. 1).

W odpowiedzi na pytanie, co jest podstawą do podjęcia działań przez ratownika medyczne-

go ankietowani wybierali odpowiedzi: zlecenie lekarza ($n = 9$; 11,3%), własna ocena stanu zdrowia ($n = 63$; 78,7%), własna inicjatywa i prośba chorego ($n = 8$; 10,0%).

W przypadku ponad połowy ankietowanych wyobrażenie o zawodzie w czasie kształcenia częściowo się zmieniło ($n = 27$; 34,0%), a dla niektórych nawet całkowicie ($n = 25$; 31,0%). Wyobrażenie o zawodzie w czasie kształcenia nie zmieniło się dla 28 (35,0%) absolwentów. Nie wykazano różnic istotnych statystycznie w udzielanych odpowiedziach, biorąc pod uwagę płeć ($p = 0,847$) i wykształcenie ($p = 0,317$), ale w przypadku wieku zaobserwowano różnice istotne statystycznie ($p = 0,023$). W analizowanej grupie wyobrażenie o zawodzie w czasie kształcenia zmieniło się u osób w wieku 21 i 22 lat, a osoby mające 23 lata i starsze nie zmieniły swojego zdania. Najczęściej wymieniane pozytywne wyobrażenia, które się zmieniły to: „odpowiedzialność zawodowa”, „konieczność stałego pogłębiania wiedzy” oraz „zdobywania doświadczenia praktycznego”. Do negatywnych wyobrażeń zaliczono odpowiedzi typu: „brak znalezienia pracy”, „niskie wynagrodzenie”, „bezsensowne wyjazdy”, „złe funkcjonowanie systemu” i „brak współpracy z innymi zawodami medycznymi”. Znaczna liczba ankietowanych ($n = 28$; 35,0%) nie udzieliła odpowiedzi na powyższe pytanie. Ponowny wybór tego samego kierunku studiów zadeklarowała większość respondentów ($n = 66$; 82,5%) (ryc. 3).

W ankiecie zapytano również o gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji. Zdecydowana większość ($n = 60$; 75,0%) wyraziła chęć dalszego doskonalenia zawodowego. Wykazano różnice istotne statystyczne w odpowiedziach w zależności od wieku ($p = 0,041$). Osoby w przedziale wiekowym 21–22 lat wykazywały większą gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych i nie zależało to od ich płci ($p = 0,555$) i wykształcenia ($p = 0,201$).

Tabela 1. Opinie na temat pracy ratownika medycznego dla $n = 80$

Table 1. Opinions on the work of a paramedic for $n = 80$

Opinie	Tak n (%)	Nie n (%)	Trudno powiedzieć n (%)
Praca zapewnia godziwe warunki utrzymania	11 (13,7)	32 (40,0)	37 (46,0)
Ułatwia dostęp do świadczeń medycznych dla siebie i rodziny	17 (21,0)	18 (22,0)	45 (56,0)
Bez pracy ratowników medycznych nie funkcjonowałby system ochrony zdrowia	54 (67,0)	5 (6,0)	21 (26,0)
Pozwala na łagodzenie i zmniejszenie cierpienia ludzi chorych	64 (80,0)	1 (1,2)	15 (18,7)
Daje satysfakcję ze świadczenia pomocy ludziom	65 (81,0)	4 (5,0)	11 (13,7)
Stwarza możliwości poznania wielu interesujących ludzi	66 (82,0)	2 (2,5)	12 (15,0)
Rozwija osobowość człowieka	69 (86,0)	1 (1,2)	10 (12,5)
Zmusza do stałego pogłębiania wiedzy	79 (99,0)	1 (1,2)	0 (0,0)

Ryc. 3. Deklarowanie ponownego wyboru kierunku

Fig. 3. Declaration of the selection the same field studies

Pracę w zawodzie ratownika deklarowało 58 (72,5%) ankietowanych, a tylko 22 (27,5%) myśli o zmianie zawodu. Nie wykazano różnic istotnych statystycznie zarówno w odpowiedziach kobiet i mężczyzn ($p = 0,588$), jak i biorąc pod uwagę wiek ($p = 0,336$) oraz wykształcenie ($p = 0,140$).

Badane osoby wyraziły gotowość podjęcia pracy w placówkach ochrony zdrowia, takich jak: szpitalny oddział ratunkowy, zespół wyjazdowy ratownictwa medycznego ($n = 62$; 77,5%) oraz służbach mundurowych: wojsko, straż pożarna, policja ($n = 18$; 22,5%). Ankieta zawierała również pytanie dotyczące planów w kontekście pozostania lub wyjazdu z Polski po uzyskaniu dyplomu. Pozostanie w kraju deklarowało 58 (72,5%) badanych, a 9 (11,3%) zamierzało podjąć pracę w krajach UE. Pozostałe 13 (16,2%) osób wymieniło Polskę, kraje Unii Europejskiej i inne państwa.

Omówienie

Zawód ratownika medycznego, podobnie jak inne zawody medyczne, powoduje wyczerpanie fizyczne, psychiczne, emocjonalne i intelektualne. Dlatego więc młode osoby tak często i chętnie podejmują kształcenie w tym kierunku? Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na to pytanie.

Młodzi ludzie decydują się na wybór zawodu medycznego z gotowości niesienia ulgi w cierpieniu chorym i potrzeby pomagania innym, ale nie mają wyobrażenia na temat możliwości współczesnej medycyny. Podczas kształcenia i zdobywania uprawnień do wykonywania danego zawodu dochodzi do zmiany jego nierealistycznego obrazu [8].

Z przeprowadzonych badań wynika, że motywem wyboru zawodu jest pewność znalezienia zatrudnienia oraz chęć niesienia pomocy. Potwierdzają to również wyniki badań przeprowadzonych przez Barziej w latach 2007–2008 wśród studentów drugiego roku Instytutu Zdrowia Publicznego w Nysie (specjalność ratownictwo medyczne) [10]. Podobne wyniki uzyskali autorzy prac dotyczących innych zawodów medycznych. Bińkowska-Bury

wykazała, że czynnikiem wewnętrznym wyboru zawodu pielęgniarki było powiązanie z chęcią niesienia pomocy innym [11]. Również Waszkiewicz uzyskała wyniki wskazujące na to, że chęć niesienia pomocy oraz pewność zatrudnienia po studiach to czynniki, które w przeważającej części decydują o wyborze zawodu lekarza [12].

Wartości, którymi kierują się ratownicy dotyczą różnych dziedzin życia. Do najważniejszych z nich zaliczają ochronę życia i zdrowia. Wynika stąd ambicja, aby być najlepszym w wykonywaniu medycznych czynności ratujących życie, szybko zdobywać wiedzę i umiejętności [3, 9]. Kandydat na ratownika medycznego oprócz wiedzy i umiejętności z zakresu nauk medycznych musi wykazać się odpowiednimi predyspozycjami psychicznymi i osobowościowymi [13]. Postrzeganie pracy ratownika medycznego przez absolwentów jest pozytywne i charakteryzuje się dojrzałością spostrzeżeń i humanitarnym podejściem do osoby potrzebującej pomocy [10]. Najczęściej wskazywane cechy osobowe to: opanowanie, zdecydowanie, pewność siebie, umiejętność bycia w tłumie, odporność na cudzą krzywdę i ból, odporność na stres, umiejętność współpracowania z różnymi ludźmi, ambicja [5, 14, 15]. Potwierdzają to również wyniki badań własnych, na podstawie których ustalono, że ankietowani opisując osobę ratownika, wyposażają go w umiejętności i cechy konieczne do niesienia pomocy, szczególnie w przypadkach bezpośredniego zagrożenia życia. Podobne wyniki przedstawiają w swoich pracach Wołoszyn i Raniszewska [5, 16].

Determinacja osób podejmujących decyzję o kształceniu w zawodzie ratownika medycznego była na tyle duża, że po ukończeniu edukacji większość absolwentów deklaruje ponowny wybór tego samego kierunku studiów. Przeważająca część ankietowanych w toku studiów upewniła się co do trafności wyboru kierunku studiów i zamierza swoją ścieżkę zawodową związać z zawodem ratownika medycznego, podejmując pracę na terenie kraju.

Uzyskane wyniki badań wskazują, że większość studentów pragnie znaleźć zatrudnienie w kraju, czego nie potwierdzono, analizując dostępną literaturę. Z badań prowadzonych przez Wójcik w 2006 r. w Warszawie wynika, że 53% ankietowanych wiąże dalszy rozwój kariery zawodowej z wyjazdem za granicę [17]. Podobnie w badaniu prowadzonym przez Szczepańską w 2009 r. w Bydgoszczy wykazano, iż 67,7% studentów studiujących zaocznie na kierunku ratownictwo medyczne chciałoby podjąć pracę zarobkową w innym kraju [18].

P. Sztompke zauważa, że współczesna cywilizacja jest zagrożona przez kulturę cynizmu, obojętności i egoizmu. Badania własne dowodzą jednak, że wśród absolwentów kierunku ratownictwo me-

dyczne motywem wyboru zawodu nadal pozostaje sama satysfakcja z niesienia pomocy innym, samorealizowania się i wykonywanie zawodu bez zbytnej uwagi na korzyści i zysk [19].

Wnioski

O wyborze zawodu ratownika medycznego decydują głównie motywy o charakterze autotelicznym.

Wyobrażenia związane z profesją ratownika medycznego zmieniły się w toku studiów, zaobserwowano także, że pozytywne odczucia i obserwacje miały przewagę nad negatywnymi.

Przeważająca część ankietowanych w toku studiów upewniła się co do trafności wyboru kierunku studiów i zamierza swoją ścieżkę zawodową związać z zawodem ratownika medycznego.

Absolwenci studiów na kierunku ratownictwo medyczne planują znalezienie pracy na terenie kraju.

Piśmiennictwo

- [1] Gidens A.: Socjologia. PWN, Warszawa 2012, 6, 834–835.
- [2] Ogórek-Tęcza B., Zalewska-Puchała J.: Wartość idealizacji dla funkcjonowania człowieka w zawodach o charakterze służb społecznych. *Ann. UMCS Sect. D* 2005, 60(16), 134–138.
- [3] Fraś M., Turbiarz A., Kolonko J., Kadłbowska M., Kułacik B.: Pielęgniarskie studia licencjackie – wyobrażenia i rzeczywistość. *Pielęg. XXI w.* 2012, 41(4), 11–15.
- [4] Bartkowiak G.: Oczekiwania przyszłych pielęgniarek i lekarzy dotyczące nauki i pracy w strukturach zjednoczonej Europy. *Piel. Pol.* 2005, 20(2), 486–493.
- [5] Wołoszyn P.: Ratownicy medyczni jako grupa społeczna. *NaR* 2000, 2, 22–25.
- [6] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410).
- [7] Al-Shaqsi S.: Models of International Emergency Medical Service (EMS) Systems. *Oman Med. J.* 2010, 25(4), 320–323.
- [8] Tobiasz-Adamczyk B., Bajka J., Marmon G.: Wybrane elementy socjologii zawodów medycznych. *Collegium Medicum UJ* 1996, 1, 87–95.
- [9] Ślusarska B., Sadurska A., Zarzyska D.: Postrzeganie zawodu pielęgniarki z doświadczeń studentów studiów licencjackich kierunku pielęgniarstwo. *Med. Dydak. Wychow.* 2004, 36(2), 55–58.
- [10] Barziej I., Orłowska W., Hasij J., Rydzek J.: Więcej niż zawód. *NaR* 2010, 1, 10–14.
- [11] Bińkowska-Bury M., Marć M., Sobolewski M.: Orientacja życiowa a czynniki motywujące młodzież do podejmowania kształcenia w zawodzie pielęgniarki w oparciu o badania studentów kierunku pielęgniarstwa Uniwersytetu Rzeszowskiego. *Prz. Med. Uniw. Rzesz. Inst. Leków* 2005, 2, 149–155.
- [12] Waszkiewicz L., Zatońska K., Einhorn J., Poltyn-Zaradna K., Gawel-Dąbrowska D.: Motywacje wyboru studiów medycznych na przykładzie studentów Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Hygeia Public Health* 2012, 47(2), 223–226.
- [13] Kliszcz J., Fafiński K., Mirek B., Mroczek J.: Praca w służbach ratowniczych i jej wpływ na styl życia oraz strategie radzenia sobie ze stresem. *Med. Intens. Ratunk.* 2009, 12(1), 4–12.
- [14] Kapler M.: Zawód: ratownik medyczny. *NaR* 2012, 4, 43–46.
- [15] Wagner S.L., Martin C.A., McFee J.A.: Investigating the "Rescu Personality". *Transplantology* 2009, 15(3), 5–12.
- [16] Raniżewska E.: Licencjonowany ratownik medyczny – zawód o wysokiej randze społecznej. *NaR* 2007, 2, 38–41.
- [17] Wójcik G., Sienkiewicz Z., Wrońska I.: Migracja zawodowa personelu pielęgniarskiego jako nowe wyzwanie dla systemów ochrony zdrowia. *Probl. Pielęg.* 2007, 2–3, 120–127.
- [18] Szczepańska B., Szady-Grad M., Klawe J., Kołodziejska K., Złotowska A.: Plany zawodowe studentów fizjoterapii i ratownictwa medycznego Collegium Medicum w Bydgoszczy. *Probl. Hig. Epidemiol.* 2010, 91(4), 704–707.
- [19] Sztompke P.: Socjologia – analiza społeczeństwa. Wyd. Znak, Kraków 2012, 2, 125–137.

Adres do korespondencji:

Beata Kułacik
ul. Konstytucji 3 Maja 66
34-120 Andrychów
tel.: 501 652 052
e-mail: eata@poczta.onet.pl

Konflikt interesów: nie występuje

Praca wpłynęła do Redakcji: 13.10.2015 r.
Po recenzji: 23.11.2015 r.
Zaakceptowano do druku: 7.02.2016 r.

Received: 13.10.2015
Revised: 23.11.2015
Accepted: 7.02.2016